

ОКРЕМІ ДОКТРИНАЛЬНІ ПИТАННЯ АСПЕКТІВ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Волошанівська Тетяна Володимирівна

доктор юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри кримінально-правових дисциплін інституту права та
безпеки Одеський державний університет внутрішніх справ*

м. Одеса, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-1060-5412>

Проблематика доктринального осмислення аспектів дотримання прав та свобод людини в Україні набувала особливої уваги в умовах трансформації правової системи, євроінтеграційних процесів та дії правового режиму воєнного стану. Конституційна модель прав людини, закріплена в Конституція України, визначає людину, її життя і гідність найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод є головним обов'язком держави [1]. Водночас формальне нормативне закріплення прав не гарантує їх реального здійснення без належного доктринального підґрунтя, чіткого тлумачення та узгодженої правозастосовної практики.

Правовий механізм дотримання прав людини в Україні має багаторівневу структуру, в якій центральне місце займає Конституція України як акт прямої дії, закони України, серед яких особливе значення мають Закон «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини», Закон «Про звернення громадян», Закон «Про безоплатну правову допомогу», Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», Закон «Про запобігання та протидію домашньому насильству», Закон «Про протидію торгівлі людьми», Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні», Закон «Про свободу совісті та релігійні організації», Закон «Про національні меншини в Україні» та інші нормативно-правові акти, що регулюють окремі аспекти реалізації прав і свобод у галузях освіти, охорони здоров'я, праці, соціального захисту, адміністративної процедури, кримінального процесу тощо.

Одним із ключових доктринальних питань є співвідношення природно-правової та позитивістської концепцій прав людини. Українська правова система, перебуваючи під впливом континентальної традиції, поступово інтегрує стандарти, вироблені практикою Європейського суду з прав людини, що сприяє утвердженню пріоритету сутнісного змісту прав над їх формальним закріпленням. У цьому

контексті важливим є переосмислення принципу верховенства права як доктринальної категорії, що включає елементи правової визначеності, пропорційності, заборони зловживання правом та доступу до ефективного засобу юридичного захисту.

Суттєвим аспектом є проблема меж допустимого обмеження прав і свобод, особливо в умовах воєнного стану, де з одного боку, держава має забезпечити національну безпеку та публічний порядок; з іншого зберегти баланс між публічними інтересами та індивідуальними правами, тобто залишається доктринально дискусійним питання критеріїв «необхідності в демократичному суспільстві», пропорційності втручання та недопустимості свавільних обмежень, що випливають із положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2]. Не дивлячись на те, що правовий механізм дотримання прав людини в Україні має багаторівневу структуру, окремої уваги потребує питання ефективності механізмів захисту прав людини на національному рівні. Доктринальні підходи мають забезпечити узгодженість діяльності судів, органів виконавчої влади та правоохоронних органів, а також формування сталої практики тлумачення норм із урахуванням стандартів Ради Європи та практики ЄСПЛ. У цьому аспекті значення має не лише імплементація міжнародних стандартів, а й розвиток внутрішньої правової доктрини, здатної забезпечити системність і послідовність правозастосування. Водночас виклики, пов'язані з воєнним станом, трансформаційними процесами та реформуванням судової системи, актуалізують потребу чіткого визначення меж дискреційних повноважень органів влади, забезпечення пропорційності обмежень прав і гарантування ефективного судового захисту. Доктрина має відігравати не лише пояснювальну, а й орієнтуючу роль, формуючи стандарти належного врядування та правової визначеності. Однак, доктринальний аналіз показує, що існує нагальна потреба в оновленні змісту категорії «дотримання прав людини» як не лише юридичного обов'язку держави утримуватись від порушення прав, але і як активного позитивного обов'язку забезпечити їх реальну реалізацію, що передбачає створення належного правового середовища, здійснення освітньої, профілактичної та інформаційної діяльності, захист вразливих категорій населення, адаптацію законодавства до новітніх викликів таких як цифровізація, екологічна безпека, права людей з інвалідністю, гендерна рівність, доступ до інформації, захист персональних даних, права внутрішньо переміщених осіб та осіб, які перебувають в умовах тимчасової окупації.

Саме, в умовах сьогодення, необхідним є розроблення єдиної правозастосовної доктрини в галузі прав людини, яка б об'єднала положення конституційного, адміністративного, кримінального,

міжнародного, соціального та інформаційного права, забезпечуючи міжгалузеву узгодженість, аксіологічну обґрунтованість, процедурну справедливість та ефективність. Стратегічним завданням має бути створення інтегрованої національної системи моніторингу, попередження та реагування на порушення прав людини, яка функціонуватиме у взаємодії з громадянським суспільством, незалежними медіа, міжнародними організаціями та спеціалізованими структурами Ради Європи, ООН та Європейського Союзу. Таким чином, доктрина дотримання прав і свобод людини повинна бути не лише об'єктом теоретичного аналізу, але і основою практичної політики держави у сфері прав людини, що є визначальним для утвердження України як демократичної, правової, соціальної держави з ефективною системою захисту людської гідності, інтересів особи і справедливого порядку в суспільстві. З огляду на вищевикладене, можна зробити висновок, що дотримання прав і свобод людини в Україні потребує глибокого доктринального переосмислення, яке має включати не лише аналіз юридичних норм, але й концептуальне осмислення мети, змісту, методів, форм і гарантій реалізації прав людини в контексті конституціоналізму, верховенства права, демократичного врядування і соціальної держави.

Таким чином, дослідження доктринальних аспектів дотримання прав та свобод людини в Україні дає підстави стверджувати, що вітчизняна система правозахисту перебуває в постійному процесі трансформації, в якому формальне визнання прав і свобод у Конституції України, законах, підзаконних актах і ратифікованих міжнародних договорах лише створює потенційну правову основу, яка потребує практичного втілення через ефективні інституційні механізми, чітке законодавче регулювання, належне адміністративне та судове правозастосування, гарантоване бюджетне забезпечення та розвинену юридичну культуру суспільства. При цьому існує низка доктринальних суперечностей і прогалин між проголошеними стандартами та їх практичним забезпеченням, що зумовлено інституційною фрагментацією, політизацією правозахисної тематики, нестабільністю законодавства, декларативністю окремих норм, а також впливом кризових факторів, зокрема війни, економічної нестабільності, внутрішньої міграції, недовіри до органів влади, дискримінаційних практик і вибіркового правозастосування.

Література

1. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-607-5-10>

ДО ПИТАННЯ ПРО ДУАЛІЗМ ПРИВАТНОГО ПРАВА ФРАНЦІЇ

Григоренко Олена В'ячеславівна

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного права

Навчально-науковий інститут права

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

На сьогоднішній день Україна проходить складний шлях трансформації усіх своїх суспільних, політичних та правових процесів. Для цього існує чимало причин та передумов. У першу чергу, мова йде про повномасштабне вторгнення РФ, але також і про ряд інших світових та регіональних проблем. Україна впевнено крокує у напрямку європейського вектору розвитку, розвиваючи сучасні правові інститути, адаптаючи своє законодавство до європейських стандартів, гармонізуючи українське законодавство з правом ЄС. Захист прав і свобод людини є важливим та актуальним у сучасному світі як ніколи.

Франція – один із найбільш потужних союзників України, відносини між країнами мають дійсно стратегічний характер. Аналіз французького законодавства є важливим та актуальним з огляду на широкий спектр відносин між нашими країнами.

Для правової системи Франції характерний дуалізм приватного права. Про дуалізм приватного права Франції можна говорити як про форми внутрішнього розподілу, яка не порушує галузеву цілісність. Дуалізм як внутрішня система поділу цивільного права дозволяє враховувати особливості правового регулювання комерційних відносин. Така група правових відносин підкреслює певний рівень їх системної диференціації в межах єдиного цивільного права. Правова система Франції відрізняється саме наявністю відповідного дуалізму.

В історичній ретроспективі, торгівельне законодавство європейських країн виникає раніше цивільного. У Франції 1563 року, в епоху Карла IX, приймається Ордонанс про торгівлю, який був виданий за волею купців, з метою введення у торгівельний оборот відносин